

—Martina Petranović

Tragom kutije olovnih slova – tri desetljeća Krležinih dana u Osijeku

Otkrivanje spomenika

Začetak teatrološko-kazališne manifestacije Krležini dani u Osijeku vezan je uz otkrivanje spomenika Miroslavu Krleži kiparice Marije Ujević Galetović, u Osijeku 17. lipnja 1987. godine u Parku Moše Pijade, danas Perivoju kralja Držislava. Prilikom otkrivanja spomenika održan je prigodan trodnevni program pod nazivom *Krleži ovih dana* (od 16. do 18. lipnja 1987.) koji je obuhvaćao razgovor istaknutih umjetnika i intelektualaca o Krleži, izvedbe nekoliko kazališnih predstava i recitala te objavljivanje više publikacija posvećenih što Krleži, što vezama Krleže i Osijeka, što polemici koja se vodila oko podizanja spomenika Krleži u Osijeku. Tijekom odvijanja toga programa rođena je ideja o pokretanju kazališno-teatrološke manifestacije Krležini dani u Osijeku, a njezini su začetnici bili Zvonimir Ivković, intendant Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku, Branko Hećimović, voditelj Odsjeka za teatrologiju Zavoda za književnost i teatrologiju HAZU, Stanislav Marijanović, profesor osječkog Pedagoškog fakulteta i rektor Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te Marijan Radmilović, bivši intendant Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu.

Osnutak Krležinih dana u Osijeku

Inicijalna ideja realizirana je nepune tri godine nakon otkrivanja spomenika, u travnju 1990. godine, kad su pod krovnom temom *Krležino kazalište danas* održani prvi Krležini dani u Osijeku, simpozij praćen izvedbama kazališnih predstava, izložbom i predstavljanjem knjiga, čime je, uz prigodni odlazak do spomenika Miroslavu Krleži, oblikovan nukleus svih budućih Dana. Naime, u trideset godina postojanja Krležinih dana ustalilo se nekoliko njihovih ključnih sastavnica, a redom su to znanstveni skup, smotra kazališnih predstava, polaganje vijenca na spomenik Miroslavu Krleži, izložbe kazališne tematike te predstavljanja recentnih i relevantnih knjižnih izdanja. Govoreći o počecima Krležinih dana valja naglasiti da je njihov nastanak umnogome bio rukovođen potrebom za nastavkom redovnih godišnjih teatroloških okupljanja znanstvenika nakon tematskoga preusmjerenja Dana Hvarškoga kazališta na stariju hrvatsku književnost, ali i željom za (re)pozicioniranjem Osijeka kao važnoga kulturnog i znanstvenog središta što mu je u prethodnim godinama nerijetko osporavano. Naziv skupa odabran je u spomen na dugogodišnje veze Miroslava Krleže i grada Osijeka u kojem je Krleža uoči javnoga čitanja svoje drame *U agoniji* održao znamenito „Osječko predavanje“ (1928.), odnosno Krleži i osječkoga Hrvatskog narodnog kazališta u kojem je pronađen Krležin dramski tekst *U logoru* (1937.) i u kojem je od uprizorenja *Vučjaka* u režiji Tomislava Tanhofera (1926.) do danas izveden veći broj Krležinih djela, nerijetko prigodom važnih obljetnica osječkoga kazališta. Ne iznenađuje stoga što je utemeljitelj Krležinih dana u Osijeku upravo Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku kojemu su se kao suutemeljitelji pridružili Zavod za književnost i teatrologiju HAZU, Zagreb (danas: Odsjek za povijest hrvatskoga kazališta Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb) i Pedagoški fakultet u Osijeku, Osijek (danas: Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek). U idućim su godinama pokroviteljstvo nad Danima prihvatili Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Krležini dani u Osijeku, Domovinski rat, Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku

Već u prvim godinama postojanja Krležini dani u Osijeku morali su se suočiti s najvećim od svih izazova, izbijanjem Domovinskoga rata, no ustrajući na kontinuitetu održavanja Dana ratnim okolnostima usprkos, njihovi su organizatori i sudionici iz redova istaknutih hrvatskih znanstvenika, književnika i kazališnih umjetnika odigrali važnu ulogu u pružanju potpore Slavoniji, Osijeku i osječkome Hrvatskom narodnom kazalištu za vrijeme rata, a posebice nakon neprijateljskoga granatiranja kazališta 16. studenog 1991. godine, pa su predstave na trećim i četvrtim Krležinim danima u Osijeku igrane na pozornici devastiranoga osječkog kazališta. Štoviše, članovi Odbora Krležinih dana su 1992. godine posjetili i prvu ratnu liniju u Nuštru i Vinkovcima, nakon čega je Zavod za književnost i teatrologiju HAZU organizirao donaciju knjiga i časopisa spaljenoj vinkovačkoj knjižnici. Uoči Krležinih dana u Osijeku 1995. godine predstavljena je i publikacija *Ratni repertoar Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku 1991. – 1994.* (1995.) autora Ljubomira Stanojevića, pretiskan i u zborniku Krležinih dana u Osijeku 1993.

Kozarac, Josip – Vujčić, Borislav, Tena, 1992.

Bela Čikoš Sesija, Svečani zastor HNK u Osijeku

Zajc, pl. Ivan – Badalić, Hugo, Nikola Šubić Zrinski, 2004.

Krležini dani u Osijeku od samog su početka bili čvrsto konceptualno i organizacijski vezani uz Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku, a već nakon nekoliko godina održavanja u različitim terminima, prigodom proslave 125. obljetnice zgrade osječkoga HNK-a i 85. obljetnice djelovanja HNK-a u Osijeku 1992. godine, postupno je utvrđen stalan i otada osim u iznimnim okolnostima nepromjenjiv termin održavanja Krležinih dana u Osijeku, vezan uz 7. prosinac i dan obilježavanja početka kontinuiranoga rada HNK-a u Osijeku 1907. godine. Nadalje, premda su Krležini dani održani nedugo nakon svečanoga otvorenja obnovljene zgrade 27. prosinca 1994. godine, u zborniku Krležinih dana u Osijeku 1993. zabilježen je program i svečanost otvorenja; povodom 90. obljetnice osječkoga kazališta kao i 800. obljetnice Grada Osijeka 1996. godine nastaveni su skup bio posvećen drami i kazalištu u Osijeku i Slavoniji, a 2007. skup se odabirom krovne teme pridružio obilježavanju sto godina djelovanja Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku. Uz to je tijekom tri desetljeća trajanja Dana više izlagača na simpoziju tematiziralo osječke i slavonske dramske i kazališne teme, predstavljeno je nekoliko knjiga o osječkom kulturnom, književnom i kazališnom životu te zbirki drama (zbornik *Književni Osijek*, knjiga *Njemački muzički teatar u Osijeku 1825. – 1907.* G. Gojković, knjiga *Kazališne veze Osijeka i Pečuha* Z. Ivkovića, Špišićeve *Predigre*, i dr.). Napokon, u sklopu Krležinih dana izvedeno je više predstava osječkoga kazališta, nerijetko premijerno ili kao praiizvedbe, odnosno predstava prema djelima osječkih i slavonskih pisaca različitih generacija, autorskih izričaja i poetičkih obilježja.

Otkrivanje spomenika Miroslavu Krleži, 1987.

Polaganje vijenca, 2010.

B. Senker, govor pred Krležinim spomenikom, 2013.

Tri desetljeća Krležinih dana u Osijeku

Autorica izložbe: Martina Petranović
Suradnice: Jasna Đurđević, Tatjana Skendrović
Stručni savjetnici: Branko Hećimović, Antonija Bogner Šaban, Ana Lederer, Boris Senker
Grafički dizajn: Mario Aničić
Digitalni tisak: Print Grupa d.o.o.

Izložba je realizirana uz svesrdnu pomoć niza pojedinaca i institucija kojima ovom prigodom srdačno zahvaljujemo: Petra Blašković, Antonija Bogner Šaban, Branko Hećimović, Ante Kolobarić, Ana Lederer, Lucija Ljubić, Suzana Marjanić, Davor Molnar, Vlasta Ramljak, Boris Senker, Ljubomir Stanojević, Željko Trbušić, Ivan Trojan, Narcisa Vekić, Dražena Vrselja i dr.; Odsjek za povijest hrvatskog kazališta HAZU, Arhiv HNK u Osijeku, Glas Slavonije, Zaklada HAZU.

Zahvaljujemo i svim autorima fotografija na izložbi: Kristijan Cimer, Davor Kibel, G. Mitić, I. Pejić, Zdenko Pušić, Željko Šepić, Josip Šeri, M. Topić i dr.

Izložba je realizirana uz potporu Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Tri desetljeća Krležinih dana u Osijeku

5.–7. prosinca 2019. godine,
Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku, Osijek

Izložba Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta
Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
u suradnji s
Hrvatskim narodnim kazalištem u Osijeku, Osijek

KRLEŽINI DANI

D. Gašparović, B. Brlečić Vujić, A. Bogner Šaban, 2012.

D. Gašparović, N. Rošić, T. Lonza, N. Fabio, 2012.

B. Senker, B. Hećimović, S. Marijanović, 2014.

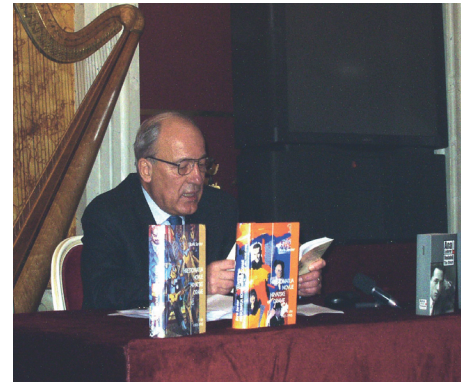
Izložba plakata I. Antolčića, 1996.

B. Šnajder i D. Stazić, 2012.

Ž. Čagalj i B. Hećimović, 2003.

N. Batušić, 2003.

B. Hećimović i B. Donat, 2003.

V. Ramljak, Lj. Stanojević, A. Bogner Šaban, J. Cvenić i S. Vidaković, 2012.

Skupovi, izložbe, predstavljanja knjiga: mnogolikost teatroloških prinosa

Od 1990. godine kada su upriličeni prvi Krležini dani u Osijeku do danas, održano je dvadeset i devet znanstvenih skupova i objavljeno dvadeset i osam zbornika radova kojima su pokrivene brojne bjeline i nepoznanice u poznavanju hrvatske dramske književnosti i kazališta od početka glumišne aktivnosti u Hrvatskoj do najrecentnijih kazališnih zbivanja, zahvaćajući različite vrste izvedbenih umjetnosti i oblike kazališnoga izričaja. Zahvaljujući Krležinim danima u Osijeku znanstveno je tematizirano i obrađeno mnoštvo kazališnih događanja, fenomena, kazališta i skupina, festivala, umjetničkih opusa, glumišnih profesija, struka, vrsta i žanrova, književnih djela i predstava te dodira i premreženosti različitih nacionalnih kazališnih kultura. Mnogo je radova kao i nekoliko zasebnih zbornika posvećeno Miroslavu Krleži (*Krležino kazalište danas, 1990.*, *Krleža i naše doba 1993.*, *Kazalište po Krleži, 2012.*), a u više su navrata na skupu problematizirani kazališna kritika i kazališna historiografija kao i sama teatrologija kao znanstvena disciplina te njezini predstavnici. Na znanstvenome skupu sudjelovalo je oko dvije stotine hrvatskih i inozemnih teatrologa, povjesničara i teoretičara književnosti, muzikologa, kazališnih kritičara, književnika i kazališnih umjetnika različitih naraštaja, profila i interesa, odajući nastojanja Krležinih dana da budu tematski otvoreni svim segmentima izvedbenih umjetnosti te raznovrsnim, interdisciplinarnim i suvremenim pristupima u njihovome proučavanju. „Dodanu vrijednost“ Krležinih dana u Osijeku činila su i kontinuirana autoreferencijalna izlaganja većeg broja hrvatskih dramatičara o svome književnom stvaralaštvu, počevši od Ivana Bakmaza, Ive Brešana, Fadila Hadžića i Pere Budaka preko Nedjeljka Fabrija, Dubravka Jelačića Bužimskog, Luke Paljetka, Čede Price, Borisa Senkera, Slobodana Šnajdera i Feđe Šehovića do Mate Matišića i Mire Gavrana. Na tragu toga, posebno Krležinih dana nedvojbeno treba tražiti i u brojnim sudjelovanjima kazališnih praktičara iz redova redatelja, glumaca i scenografa u radu skupa te njihovim osvrtima na vlastiti umjetnički rad, profesiju i kazalište uopće.

Izložbe upriličene na Krležinim danima u Osijeku, njih preko trideset, sadržajno su zahvaćale brojne kazališne teme, ostajući otvorene svakovrsnoj kazališnoj građi i problematici, ali su uvijek bile usredotočene na predstavljanje mnogovrsnih dionika i čimbenika kazališne umjetnosti, kao što su kazališni umjetnici (glumci i pjevači, redatelji, dramatičari, kritičari, glazbenici, scenografi, kostimografi, fotografi, oblikovatelji kazališnih plakata...), kazališne skupine, kazališni prostori i zgrade (posebice osječki), kazališne umjetničke discipline, a napose često zanemarivane likovne kazališne profesije scenografija i kostimografija, te kazališni plakati, kazališne cedulje i kazališni portreti. Zahvaljujući izložbama na Krležinim danima u Osijeku predstavljen je velik broj vrsnih umjetničkih osobnosti, primjerice, spisatelj Miroslav Krleža, glumica Marija Kohn, redatelj Branko Gavella, skladatelj Alfi Kabiljo, pisac, kritičar i ravnatelj August Šenoa, scenografi Branimir Šenoa, Pavle Vojković, Želimir Zagotta, Eduard Griner, Aleksandar Augustinčić i Zlatko Kauzlaric Atać, nadgarderobjer Rudolf Kichl

i kostimografkinja Ljubica Wagner, autori kazališnih plakata Ivica Antolčić, Goran Merkaš i Boris Bučan ili autor kazališnih fotografija Saša Novković, ali i kazališnih fenomena kao što su višestruke i višegeneracijske veze obitelji Šenoa i kazališta, odnosno kao što je Teatar u gostima. Također, mnoge izložbe bile su usredotočene i na upoznavanje publike s različitim aspektima kazališne povijesti Osijeka.

Na tragu prigodnih publikacija *Krleži ovih dana* i *Naši obračuni s Krležom* te Krleži posvećenoga tematskog broja osječkoga časopisa *Revija* obavljenih prilikom otkrivanja spomenika Krleži 1987. godine, tradicija predstavljanja knjiga na Krležinim danima u Osijeku započeta je već u prvim godinama i to promoviranjem izdanja posvećenog Miroslavu Krleži (likovna mapa *Pictores Krležae dedicant*) i knjige Antonije Bogner Šaban o Marku Fotezu tiskane u Osijeku. Tom se prigodom tematika znanstvenoga skupa *Krležino kazalište danas* dijelom poklopila i s tematikom promoviranih publikacija, a kasnija su predstavljanja izdanja bila labavije ili čvršće vezana uz hrvatsku dramsku književnost i hrvatsko kazalište te osječke i/li slavonske književne, kazališne i kulturološke teme, nastojeći biti otvorene što je moguće raznovrsnijim čitanjima hrvatske i svjetske dramske književnosti i kazališne kulture. U povijesnom presjeku od trideset godina uočljiv je stanovit pomak od promocije knjiga šireg spektra književnih tema prema uže specijaliziranim teatrološkim izdanjima u novijem razdoblju, a sveukupno je predstavljen širok generacijski i poetički raspon autora od književnih povjesničara i teoretičara preko teatrologa do književnika i dramatičara te su promovirane žanrovski i stilski raznorodne knjige kao što su zbirke dramskih tekstova, (poglavito suvremenika), nešto manja skupina zbirki književnopovijesnih eseja, kritika i studija, kapitalna teatrografska, enciklopedijska, leksikonska, hrestomatijska i bibliografska izdanja (*Krležijana, Mali leksikon hrvatske književnosti, Leksikon Marina Držića, Bibliografija članaka i rasprava Kazališta u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1826.–1945.*, *Hrestomatija novije hrvatske drame*, prvi i drugi dio, dvije knjige *Repertoara hrvatskih kazališta*) i naposljetku velik broj teatroloških studija i monografija.

Predstavljanja zbornika s prethodnih Krležinih dana u Osijeku također su gotovo do samih početaka jednom od neizostavnih komponenti programa, kao što je to i polaganje vijenca na Krležin spomenik, isprva praćen recitalima osječkih kazališnih umjetnika, a kasnije recitalima studenata osječkoga Pedagoškoga fakulteta (danas Filozofskog fakulteta) ili Umjetničke akademije (danas Akademije za umjetnost i kulturu). Pred Krležinim spomenikom okupljenim se sudionicima Dana i štovateljima Krležina djela tijekom godina obratilo i više krležologa, povjesničara književnosti i teatrologa (Nikola Batušić, Reinhard Lauer, Viktor Žmegač, Boris Senker, Branko Hećimović, Velimir Visković, Branimir Donat, Dubravko Jelčić, Nedjeljko Fabio, Branka Brlečić Vujić, Renate Hansen Kokoruš...), odnosno intendantata osječkoga teatra (Željko Čagalj, Božidar Šnajder...) u čijim su govorima, od kojih je dio zabilježen i u zbornicima Dana, izrečene i mnoge poticajne refleksije o djelu toga znamenitog hrvatskog književnika.

Izvedbe predstava: Krleža, klasici, suvremenici

Na Krležinim danima u Osijeku izvedeno je preko stotinu kazališnih predstava. Pored najbrojnijih predstava kazališta domaćina, Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku, na smotrama kazališnih predstava u sklopu Krležinih dana u Osijeku nastupilo je tridesetak dramskih ansambala iz cijele Hrvatske te je gostovala nekolicina inozemnih kazališta. Održano je i nekoliko opernih izvedbi mahom iz nacionalne operne literature (*Ero s onoga svijeta, Zlatka, Nikola Šubić Zrinski, Istarska svadba*) dok je Smetanina *Prodana nevjesta* izvedena u spomen na svečano otvorenje kazališta 1907. godine, a izvedena je i jedna plesna predstava (*Sub rosa* Zagrebačkoga plesnog ansambla). Na repertoaru Krležinih dana u Osijeku najčešće su, dakako, izvođena djela Miroslava Krleže, što drame, što adaptacije Krležine proze, poezije ili esejistike, te je prema njima odigrano više od trideset predstava, a važno mjesto na repertoaru Krležinih dana oduvijek je pripadalo i uprizorenjima suvremenih hrvatskih autora (Tomislav Bakarić, Ivan Bakmaz, Ivo Brešan, Boris Senker, Borislav Vujčić, Mate Matišić, Miro Gavran, Mislav Brumec, Ivana Sajko, Tena Štivičić, Dubravko Mihanović, i dr.), kao i nešto rjeđim izvedbama nacionalnih klasika (Marko Marulić, Ivo Vojnović, Milan Ogrizović, Milan Begović, Ranko Marinković, Radovan Ivšić...). Unutar toga korpusa povlašteno su, ili barem izdvojeno mjesto, imala i uprizorenja osječkih i slavonskih autora iz bliže ili dalje prošlosti te suvremenika (Joza Ivakić, Josip Kozarac, Damir Petričević, Ivana Šojat...).

M. Krleža, *Put u raj*, HNK u Osijeku, 1987.

M. Krleža, *Kraljevo*, HNK u Zagrebu, 2009.

M. Krleža, *Leda*, HNK u Osijeku, 2010.

Prvih trideset

Tijekom trideset godina postojanja znanstvena i umjetnička manifestacija Krležini dani u Osijeku unijela je neosporne istraživačke pomake u hrvatsku teatrologiju i nametnula se kao važan dionik nacionalnoga kazališnog života, a jedinstvenim spojem teatrološkoga skupa, kazališne smotre, kazališnih izložbi i predstavljanja knjiga, kao i prigodnim programima uz polaganje vijenca na spomenik Miroslavu Krleži, trajno je zadužila hrvatsko glumište, hrvatsku teatrologiju i hrvatsku znanost i kulturu u cjelini, i sama postavi svojevrsnom institucijom čiji kontinuitet u budućnosti nipošto ne bi smio biti sporan.

Premda se o hrvatskoj dramskoj književnosti i kazalištu govori na raznim skupovima i piše u mnoštvu publikacija, ne treba zaboraviti da su Krležini dani u Osijeku ipak jedini isključivo teatrološki skup u Hrvatskoj u cijelosti posvećen hrvatskoj drami i kazalištu, otvoren brojnim granama kazališne umjetnosti i kazališnim umjetničkim osobnostima te širokom i raznovrsnom spektru tema iz cjelokupne povijesti hrvatske dramske književnosti i kazališta, s posebnim naglaskom na proučavanje nekih možda nedovoljno rasvijetljenih područja i na rezimiranje ili revidiranje postojećih teza. Ne iznenađuje stoga što je u tri desetljeća njegovoga postojanja omogućen uvid u brojne sadržaje iz povijesti hrvatske drame i kazališta koji su dotada bili nepoznati, neistraženi ili čak neopravdano zanemarivani i zaobilazeni ali i prevrednovanje uvriježenih stavova te je posve opravdano tvrditi da su Krležini dani u Osijeku, znanstvenom izlaganjima i popratnim programima, znatno pridonijeli temeljitijem i kompleksnijem poznavanju i razumijevanju hrvatske kazališne povijesti i suvremenosti. Dakako, imajući u vidu i nerijetko proturječna stajališta struke i šire javnosti o liku i djelu Miroslava Krleže od kojega preuzimaju naziv, ni Krležini dani u Osijeku nisu uvijek mogli proći bez prijepora ili čak povišenih i polemičnih tonova (Ivšićevo izlaganje o Krleži kao najvećoj katastrofi koja je snašla hrvatsku književnost tek je jedna od najeksponiranijih ali ne i jedina disonanca u dugogodišnjoj povijesti Dana), pa je održavanje Dana katkada dovedeno i u pitanje, čemu su gdjekada pridonosili i utezi financijske prirode koji su u konačnici rezultirali i skraćivanjem trajanja Dana i komornijim odabirom predstava, posljedice čega osjećamo i danas.

Unatoč ratu, financijskim nedaćama, obuhvatnijoj krizi humanistike na mijeni stoljeća te mjestimičnim poetičkim i/li političkim razmimoilaženjima uključenih strana, Krležini dani u Osijeku održali su se puna tri desetljeća ponajprije zahvaljujući svojoj čvrstoj strukovnoj utemeljenosti i osnovanosti. No valja ipak naglasiti da tridesetogodišnja opstojnost Dana zasigurno ne bi bila moguća, a svakako ne u ovom obliku i opsegu, bez entuzijazma i upornosti njihovoga *spiritusa movensa*, idejnoga začetnika, utemeljitelja, dugogodišnjega voditelja i predsjednika Odbora, autora brojnih izložbi i izlaganja, Branka Hećimovića, pa se čini prigodnim ovaj kratki osvrt na Krležine dane privesti kraju njegovim riječima i uvjerenjem da su Krležini dani „na neki način stvorili jednu školu u kojoj se razmjenjuju mišljenja i zajednički stvara kolektivna povijest hrvatske drame i kazališta, koja se stalno nadopunjuje“ (B. Hećimović, 2010). Upravo u kontinuiranom „nadopunjavanju“ koliko i propitivanju slike nacionalne kazališne povijesti i suvremenosti u svim njezinim mnogolikim vidovima i rukavcima, nesumnjivo i na tragu Krležine ideje o „kutiji olovnihi slova“, valja tražiti uporište i motivaciju za nastavak dobre i čvrste tridesetogodišnje tradicije kao i smjerokaz za buduća istraživanja hrvatske drame i kazališta. ●